

Sustainable Development: from Policymaking to Practice (Explaining the Model of Public Policies Gap in the Area of Environment)

Fatemeh Rezaei¹, Mojtaba Tabari², Ali Farhadi Mahalli³, Toraj Mojibi⁴

¹Ph.D Student in Public Administration, Firoozkooh Branch, Islamic Azad University, Firoozkooh, Iran

²Associate Professor, Department of Management, Qaemshahr Branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran

³Assistant Professor, Department of Public Administration, Islamic Azad University, Gorgan Branch, Gorgan, Iran

⁴Associate Professor, Department of Management, Firoozkooh Branch, Islamic Azad University, Firoozkooh, Iran

Correspondence

Mojtaba Tabari

Email: mo_tabari@yahoo.com

How to cite

Rezaei, F., Tabari, M., Farhadi Mahalli, A., & Mojibi, T. (?). Sustainable Development: from Policymaking to Practice (Explaining the Model of Public Policies Gap in the Area of Environment), Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development, ?(?), ?-?.

ABSTRACT

Among the major actions toward sustainable development is public policymaking that seeks to fundamentally address and resolve the environmental issues. The purpose of this research is to explain an exigency model of the government public policy gap analysis in the area of environment. This is an applied research conducted through a survey. The statistical population included 121456 Iranian graduates with a master's degree or PhD in the field of environment. Of this population, based on the Cochran formula, a sample consisting of 384 respondents was formed, the individual members of which were selected using stratified random sampling. Validity and reliability of the measurement tool were assessed and confirmed using content validity (of face validity type) and Cronbach's alpha, respectively. The results indicated the dimensions the link between organization policies and goals, community expectations and feelings, and reflecting stakeholders' views as relevant in the gap analysis model. In addition, the results indicated that the exigent policy gap analysis model of the environment had the required validity. The proposed model in this research which has been further improved by expert views may serve as an applied model for policymakers, practitioners and executives of environmental policies, and particularly, the Iranian department of Environment.

KEYWORDS

The Gap Between Government Policies, Environment, Environmental Policy, Sustainable Development.

فصلنامه علمی

آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار

«مقاله پژوهشی»

توسعه پایدار: از سیاست‌گذاری تا عمل (تبیین مدل شکاف خط‌مشی‌های عمومی در حوزه محیط‌زیست)

فاطمه رضائی^۱، مجتبی طبری^۲، علی فرهادی محلی^۳، تورج مجیبی^۴

چکیده

از جمله اقدامات جهت دستیابی به توسعه پایدار، خط‌مشی‌گذاری زیربنایی دولت‌مردان کشورها، برای بهبود مسائل زیست‌محیطی است. هدف این پژوهش، تبیین مدل اقتضایی تحلیل شکاف خط‌مشی‌های عمومی دولت در حوزه محیط‌زیست می‌باشد. پژوهش حاضر، بر اساس هدف یک پژوهش کاربردی است و برحسب ماهیت موضوع، از نوع پیمایشی است. جامعه آماری در این مطالعه، شامل کلیه متخصصان رشته‌های محیط‌زیست دارای مدارک کارشناسی ارشد و دکتری می‌باشند که مطابق آمار موجود، تعداد آنها در حدود ۱۲۱۴۵۶ نفر می‌باشد؛ که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین شد و نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. اعتبار ابزار سنجش با استفاده از اعتبار محتوایی از نوع اعتبار صوری و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ($\alpha \leq 0.75$) مورد تأیید قرار گرفت. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و برای بررسی سؤال‌های پژوهش از آزمون معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج حاکی از آن است که بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان، بعد انتظارات و احساسات جامعه و بعد تأمین نظر ذی‌نفعان می‌تواند در مدل تحلیل شکاف مناسب باشد و مدل اقتضایی تحلیل شکاف خط‌مشی‌های دولت در حوزه محیط‌زیست از اعتبار لازم برخوردار است. مدل پیشنهادی این پژوهش که با نظرات خبرگان حوزه زیست‌محیطی بهبود یافت، می‌تواند مدلی کاربردی برای سیاست‌گذاران، مدیران و مجریان حوزه خط‌مشی‌گذاری زیست‌محیطی و به‌طور خاص، سازمان حفاظت محیط‌زیست قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی

شکاف خط‌مشی‌های دولت، محیط‌زیست، خط‌مشی‌گذاری زیست‌محیطی، توسعه پایدار.

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران
^۲ دانشیار، گروه مدیریت، واحد قائم‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم‌شهر، ایران
^۳ استادیار، گروه مدیریت، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران
^۴ دانشیار، گروه مدیریت، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران

نویسنده مسئول:

مجتبی طبری

رایانامه: mo_tabari@yahoo.com

استناد به این مقاله:

رضائی، فاطمه، طبری، مجتبی، فرهادی محلی، علی و مجیبی، تورج. (؟). توسعه پایدار: از سیاست‌گذاری تا عمل (تبیین مدل شکاف خط‌مشی‌های عمومی در حوزه محیط‌زیست)، فصلنامه علمی آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، (؟)، (؟)-؟.

مقدمه

(2017).

به‌منظور حصول اطمینان از توسعه اقتصادی پایدار، دولت‌ها مفهوم توسعه نوآوری، هماهنگی، سبز بودن، پذیرا بودن و به اشتراک‌گذاری را ارائه کرده و اهدافی را در جهت کاهش مصرف انرژی و انتشار آلاینده‌ها تدوین کرده‌اند. این اعتقاد کشورها که آب‌های زلال و کوه‌های سرسبز دارایی‌های ارزشمندی هستند، توسعه یک جامعه دوستدار محیط‌زیست و حافظ منابع طبیعی را تسریع می‌کند (Li et al., 2017)؛ بنابراین محیط‌زیست، امروز دربرگیرنده تمام مسائلی است که در صنعت، فرهنگ، اقتصاد و سیاست مطرح است. این روند تا آن حد پیش رفته که در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته، برنامه‌ریزی محیط‌زیست در چارچوب برنامه‌ریزی کشوری مطرح می‌شود (Savari & Naghi Bayranvand, 2020). درعین‌حال، به دلیل بهبود آگاهی‌های زیست‌محیطی، ذینفعان مانند مصرف‌کنندگان و سازمان‌های زیست‌محیطی توجه بیشتری به آلودگی محیط‌زیست شرکت‌ها می‌کنند (He et al., 2019). بسیاری از شرکت‌ها برای ممانعت و کنترل آلودگی زیست‌محیطی باید نوآوری‌های مدیریت زیست‌محیطی را اتخاذ کنند (Ma et al., 2020) برای ایجاد یک توسعه همه‌جانبه و پایدار و همچنین جایگزینی منابع جدید کسب درآمد به‌جای منابع نفتی نیازمند استفاده از تمامی امکانات کشور می‌باشیم. در این راستا موضوع محیط‌زیست به‌عنوان یکی از عناصر مهم در ترکیب اقتصادی و فرهنگی کشور محسوب می‌شود. به‌طوری‌که در بخشی از ابلاغیه مقام معظم رهبری در خصوص سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، به‌عنوان نیاز اساسی کشور مورد تأکید قرار گرفته است (Navaei et al., 2017).

موضوع خطمشی‌گذاری یا سیاست‌گذاری زیست‌محیطی نیز از موضوعات اساسی موردبحث در ادبیات خطمشی‌گذاری عمومی محسوب می‌شود. این موضوع به ویژه پس از دهه ۱۹۷۰ میلادی و گسترش بحران‌های زیست‌محیطی در سرتاسر جهان بیش‌ازپیش موردتوجه دولتمردان کشورهای توسعه‌یافته و برخی کشورهای درحال‌توسعه قرار گرفت (Aslipour et al., 2014). برای کاهش این نگرانی که بسیار بجا و به‌مورد است، ضرورت خطمشی‌گذاری برای بهبود مسائل زیست‌محیطی در راستای تحقق توسعه پایدار، از سوی دولتمردان کشورها احساس می‌شود. فارغ از وضعیت بحرانی زیست‌محیطی در عرصه جهانی، وضعیت کنونی محیط‌زیست کشور نیز مطابق با شاخص‌های جهانی غیرمطلوب و بعضاً

از زمان اصلاحات و گشایش‌ها در جهان و توسعه سریع اقتصادی ناشی از آن، مسائل زیست‌محیطی به‌طور فزاینده‌ای برجسته شده‌اند. حفاظت زیست‌محیطی در دنیا تا حدی پیشرفت کرده است، اما وضعیت هنوز امیدبخش نیست. خطمشی‌های زیست‌محیطی اولین راهکار برای ارائه اطلاعات اساسی در مورد فعالیت‌های حفاظت زیست‌محیطی است (Liu & Liu, 2021). امروزه محیط‌زیست در معرض تهدیداتی ازجمله تنزل کیفیت حوزه‌های آبخیز، کاهش عملکرد تنوع زیستی، پیدایش انواع آلودگی‌ها و تغییرات شدید اقلیمی می‌باشد. ساتن (۲۰۱۳) انواع آلودگی‌ها را در سه دسته کلی تقسیم‌بندی کرده است: آلودگی‌هایی که در هوا تأثیر می‌گذارند؛ آلودگی‌های تأثیرگذار در آب و آلودگی‌هایی که در روی زمین تأثیر می‌گذارند (Sutton, 2013). از بین عوامل تأثیرگذار در تشدید مخاطرات و فجایع طبیعی می‌توان به عواملی چون جنگل‌زدایی، شهرنشینی، صنعتی شدن، افزایش جمعیت و دیگر موارد اشاره کرد که به‌عنوان یک نتیجه از فعالیت‌های انسان‌ساخت است که کیفیت محیط‌زیست را تحت تأثیر و بقای انسان را مورد تهدید قرار می‌دهد (Shobeiri & Haghghi, 2015). تحولات محیط‌زیستی در سطح بین‌المللی از یک‌سو و گسترش فرآیندهای مخرب محیط‌زیست در داخل کشور به‌مانند بسیاری از کشورهای درحال‌توسعه باعث شده است تا موضوع حفاظت از محیط‌زیست بیش از گذشته در کانون توجه سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کشور قرار گیرد (Shobeiri et al., 2013). فاجعه زیست‌محیطی نه‌تنها آرامش و امنیت را از زندگی انسان می‌رباید، بلکه موجودیت بشر را نیز تهدید می‌کند. محیط‌زیست شهری مانند همه محیط‌هایی که زندگی در آنها جریان دارد در فعالیت‌های انسان تأثیر گذاشته و از آن تأثیر می‌پذیرد (Salehi & Pazukinejad, 2014).

امروزه بحران‌های محیط‌زیستی افزایش‌یافته و تلاش‌های گسترده‌ای را می‌طلبد (Taherkhani et al., 2019) یکی از چالش‌های بزرگ قرن بیست و یکم برای سیاست‌گذاران حتی در سبزترین کشورها، شناخت دقیق علل کم اثر بودن یا شکست سیاست‌های محیط‌زیستی برای رویارویی با این مشکلات است (Latifian et al., 2013). بحران‌های محیط‌زیستی در ایران نیز یکی از شدیدترین بحران‌های محیط‌زیستی در جهان شناخته شده است. رشد سریع اقتصادی، توجهات جهانی را به خود جلب کرده است. رشد مستمر اقتصادی با مقادیر چشمگیر مصرف انرژی و انتشار آلاینده‌ها همراه است (Shobeiri,)

در فرآیندهای سبز شرکت کنند (Singh et al., 2020). پژوهش‌ها نشان می‌دهد؛ عدم هماهنگی درونی یک خطمشی و یا میان خطمشی‌ها، باعث انحراف نتایج حاصل از آنها در هر سه بخش خروجی^۳، پیامد^۴ و اثر^۵ خطمشی شده است (Baumgartner & Jones, 2009; Schneider & Ingram, 1997; Mazmanian & Sabatier, 1981; May et al., 2005).

تا اواخر دهه ۶۰ میلادی، گمان بر این بود که دستورات خطمشی گذاران برای مجریان آن شفاف بوده و آن چیزی اجرا می‌شود که توسط خطمشی گذاران نیت شده است (Hill & Hupe, 2002). فرآیند ترجمه خطمشی به اقدام (Barrett, 2004) درست و صحیح فرض می‌شد؛ اما در دهه ۷۰ با تحقیقات انتقادی که بر روی این فرآیند صورت پذیرفت، آغازی بر مطالعات اجرای خطمشی نیز کلید خورد که افرادی نظیر دارتیک^۶ (۱۹۷۲)، پرسمن و وایدالسکی^۷ (۱۹۷۳) و بارداچ^۸ (۱۹۷۷) سردمداران این مطالعات تلقی می‌شوند. به‌طور کلی، مفاهیمی از جمله: خطمشی گذاری یکپارچه (Meijers & Stead, 2004)، خطمشی گذاری متقاطع (Schmidt, 2000)، همسانی خطمشی (Challis et al., 2002)، کلیت دولت (Christensen & Lægheid, 2007)، خطمشی به‌هم‌پیوسته (Wilkinson & Appelbee, 1999)، دولت به‌هم‌پیوست^{۱۰} (Ling, 2002)، مدیریت بین دولتی^{۱۱} (Agranof, 1986) و مدیریت شبکه‌ای (Kickert, 1997) را در این زمینه می‌توان مشاهده کرد. بر اساس همین مینا، سه نسل از اجرای خطمشی شناسایی شده‌اند (Goggin et al., 1990) رویکرد از بالا به پایین، از پایین به بالا و رویکرد سوم رویکرد هیبریدی است که تلفیقی از مبانی دو رویکرد قبل است و سعی دارد شکاف میان آن دو را پر کند (Fischer, 2007).

مباحث علمی موردتوجه در تحلیل شکاف خطمشی بسیار به مباحث تحلیل اجرای خطمشی نزدیک است؛ اما تفاوت ظریفی میان این دو مفهوم وجود دارد. در تحلیل اجرا، به دنبال بررسی دلایل تفاوت آنچه قصد شده با آنچه در نهایت اجرا

خطرافرین گزارش شده است. اعلام شاخص جهانی عملکرد زیست محیطی سال ۲۰۲۰ که از سوی دانشگاه ییل^۱ منتشر شد، نشان داد که هشدارهای کارشناسان محیط‌زیست را باید جدی گرفت. بر اساس گزارش شاخص عملکردی محیط‌زیست EPI^۲، ایران بین ۱۳۲ کشور جهان با کسب نمره ۴۲/۷۳ در مقام ۱۱۴ قرار گرفته است. ایران در سال ۲۰۱۵ با کسب نمره ۶۰ در مقام ۷۸ جهان و در سال ۲۰۲۰ میلادی با نمره ۷۶/۹ در رتبه ۶۷ جهان قرار داشته است (Vaezi et al., 2020). در ایران، مجموعه‌ای از ارگان‌ها مانند سازمان حفاظت محیط‌زیست و شورای عالی محیط‌زیست، اقدام به سیاست‌گذاری در حوزه محیط‌زیست می‌کنند (Maleki et al., 2016). شکاف‌های عمیقی در تحقیقات موجود وجود دارد که باید برطرف شود. مفهوم‌سازی خطمشی‌های زیست‌محیطی در مطالعات تجربی قبلی بسیار سطحی بوده و یا به نظریه‌های علمی توجه نداشته است و این نشان‌دهنده تمرکز بر محیط‌زیست برای کاربردهای صنعتی در اکثر تحقیقات تجربی است؛ در مقابل، تعداد قابل‌توجهی از مطالعات نظری اقدامات خطمشی‌های زیست‌محیطی را شناسایی کرده‌اند که می‌تواند از اجرای طرح‌های زیست‌محیطی، از جمله استخدام، ارزیابی عملکرد، سیستم‌های پرداخت و پاداش، توانمندسازی/مشارکت کارمندان و یادگیری سازمانی حمایت کنند (Yu et al., 2020). با این حال، در میان چارچوب‌هایی که مجموعه جامع‌تری از خطمشی‌های زیست‌محیطی را نشان دهد، یک نظریه فراگیر و اعتبار سنجی تجربی وجود ندارد (Teixeira et al., 2016). با این حال، فشار روزافزون ذینفعان برای اجرای خطمشی‌ها در زمینه محیط‌زیست (Johnstone, 2019) به یک قانون تجارت در تمام جهان و صنایع تبدیل شده است تا

۱. دانشگاه ییل، سابقه طولانی در اندازه‌گیری شاخص‌های زیست‌محیطی دارد تا آنجا که این دانشگاه در سال ۲۰۰۵ روش EPI که ترجمه آن «شاخص عملکرد زیست‌محیطی» است را ابداع کرد و هم‌اکنون این روش، مبنای اندازه‌گیری و گزارش‌های مرتبط با محیط‌زیست است. هر ساله دانشگاه ییل، در قالب چندین پروژه اطلاعات به‌دست‌آمده از سازمان‌های بین‌المللی مثل یونپ، یو ان دی پی، بانک جهانی، ناسا و فائو را همراه با داده‌های آماری و اطلاعاتی که از طریق منابع داخلی کشورها به دست آورده بررسی می‌کند و سپس بر اساس یافته‌های علمی، رتبه کشورها را اعلام می‌کند. شاخص عملکرد زیست‌محیطی در واقع منعکس‌کننده وضعیت محیط و سلامت انسان در هر کشور است. (همشهری، شماره ۵۶۱۱، ۱۳۹۰،

ص ۷)

2. Environmental Performance Index 2012

3. Out put
4. Out come
5. Impact
6. Darthick
7. Pressman and Wildavsky
8. Bardach
9. Joined up policy
10. Joined up Government
11. Inter- Government

الف) طراحی هر یک از این مفاهیم برای این بوده است تا خطمشی گذار به اهداف خود نائل آید؛ بنابراین، شکاف خطمشی هنگامی ایجاد می‌شود که خطمشی گذار به اهداف از پیش تعیین شده خود نرسد.

ب) وقتی در مفاهیمی که بحث شد، به دنبال پاسخ به سؤال «شکاف خطمشی چیست؟» پاسخ‌هایی ارائه می‌شود که در دو موضوع قابل جمع است. اول اینکه یک سری عوامل، ایجادکننده شکاف خطمشی هستند و دوم، دلایلی را برای شکل‌گیری شکاف خطمشی باید جستجو کرد؛ بنابراین، تعریف شکاف خطمشی در دو مقوله عوامل و دلایل ایجاد آن مستتر می‌باشد. با توجه به موارد فوق، شکاف خطمشی بر اساس عوامل و دلایلی شکل می‌گیرد که سبب می‌شود خطمشی گذار به اهداف مورد انتظار خود نرسد. این موضوع، شاکله اصلی تعریف شکاف خطمشی را تشکیل می‌دهد. هدف از ارائه این بخش ارائه مهم‌ترین تئوری‌ها و مبانی نظری حوزه خطمشی گذاری عمومی بوده است.

چراکه راهکارهای نظری شکاف خطمشی گذاری زیست‌محیطی به‌عنوان یکی از موضوعات خطمشی گذاری عمومی را باید، از میان تئوری‌ها و مبانی تجمیع شده در ادبیات نظری موضوع جستجو نمود. به دلیل حجم بالای منابع و مبانی نظری در این بخش، مطالب ارائه شده به‌صورت اجمالی و گزینشی از میان انبوه مطالب انتخاب شده‌اند به طوری که چارچوب اصلی در «تدوین خطمشی‌های زیست‌محیطی» را فراروی مخاطب قرار دهد.

شده می‌باشند؛ اما تحلیل شکاف، نگاهی وسیع‌تر را شامل شده و چرخه کامل خطمشی گذاری را در برمی‌گیرد. به‌عنوان نمونه، بخشی از مقالات و پژوهش‌های تحلیل شکاف، به بررسی تفاوت میان آنچه خواست جامعه از خطمشی گذاران بوده با آنچه در پاسخ به آن خواست تبدیل به خطمشی شده است؛ پرداخته‌اند (Scott, ; Bero, et al., 1998; Nye, 2008; Loue, 2004; 1999). بخش دیگری از پژوهش‌ها به بحث پیرامون تفاوت میان خطمشی تدوین شده و اجرای آن روی آورده‌اند (Broadhurst, 2006; Haghdoust, 2011). می‌توان اصطلاح «پدیده شکاف خطمشی» را بدین گونه در نظر گرفت: پدیده شکاف خطمشی رویدادی است که در سلسله‌مراتب بالا به پایین فرآیند خطمشی گذاری اتفاق می‌افتد و مبتنی بر مجموعه‌ای از عوامل، سبب انحراف از هدف غایی مدنظر خطمشی گذاری می‌شود. سیاست / خطمشی زیست‌محیطی^۱ عبارت است از فعالیت‌ها، اقدامات و تصمیمات اتخاذ شده توسط سازمان‌های عمومی جهت رفع مسائل یا بحران‌های زیست محیطی. هرچند، این مفاهیم نتوانسته‌اند ارتباط مستقیمی با مفهوم شکاف خطمشی ایجاد کنند اما مرور آنها پژوهشگر را در ارائه یک تعریف جامع در مورد مفهوم شکاف خطمشی یاری می‌رساند. الهاماتی که از این مفاهیم می‌توان برای تعریف شکاف خطمشی سود برد عبارت‌اند از:

1. Environmental policy

جدول ۱. جمع‌بندی نظریات، رویکردها و مدل‌های خطمشی‌گذاری عمومی

Table 1. Summary of the Theories, Approaches, and Models of Public Policymaking

مدل‌های خطمشی‌گذاری عمومی Models of public policymaking	رویکردهای خطمشی‌گذاری عمومی Approach of public policymaking	نظریات خطمشی‌گذاری عمومی Theory of public policymaking
مدل فرآیندی / مدل نهادی / مدل گروهی / مدل نخبگان / مدل جریان‌ها و دریاچه‌ها / مدل نظریه بازی / مدل انتخاب عمومی / مدل انتخاب عمومی / مدل سیستمی / مدل بحران / مدل متغیرهای چندگانه	رویکرد عینیت‌گرا (مسئله-محور) Objectivist approach (problem-oriented)	نظریه عقلایی Rational theory نظریات منتقد به نظریه عقلایی Theories critical of rational theory
Process model / Institutional model / Group model / Elite model / Streams & windows model / Game theory model / Public choice model / Systemic model / Crisis model / Multiple variable model	رویکرد آرمان‌گرا (هدف‌گرا) Idealist approach (goal-oriented) رویکرد خیال‌پرداز (توهم‌گرا) Imaginative approach (illusion-based)	نظریه تدریجی‌گرایی Theory of gradualism نظریه رضایت‌بخش Satisfying theory نظریه هنجاری Normative theory نظریه گفت‌وگو Discourse theory

در ادامه به تشریح مفاهیم اساسی مربوط به بازیگران و مطالب مذکور را در جدول زیر خلاصه نمود:

جدول ۲. جمع‌بندی انواع بازیگران تأثیرگذار بر حوزه خط‌مشی‌گذاری عمومی (زیست‌محیطی)

Table 2. Summary of Different Influential Players in Public Policymaking

دسته‌بندی کلی بازیگران تأثیرگذار General classification of influential players	دسته‌بندی جزئی‌تر بازیگران تأثیرگذار Detailed classification of influential players
نخبگان سیاسی Political elites	بازیگران اجرایی Executive players بازیگران تقنینی Legislative players بازیگران قضایی Judicial players سایر دستگاه‌های حاکمیتی (نیروهای مسلح و غیره) Other governing bodies (armed forces, etc)
نخبگان دیوانی Bureaucratic elites (bureaucrats)	بوروکراسی محیط‌زیست (سازمان حفاظت محیط‌زیست) Environmental bureaucracy (Environmental Protection Organization; EPO)
سایر بازیگران مؤثر Other influential players	رسانه‌های مکتوب و الکترونیکی Printed and electronic media مدارس، دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه Schools, universities, and seminaries تشکل‌های مردم‌نهاد زیست‌محیطی (NGOs) Environmental non-governmental organizations (NGOs) بخش خصوصی Private sector

البته حدود تأثیرگذاری هر کدام از بازیگران مذکور در مراحل فرآیند خط‌مشی‌گذاری زیست‌محیطی متفاوت است. به‌عنوان مثال تأثیر نخبگان دیوانی در مرحله دستور کارگزاری و تأثیر نخبگان سیاسی در انتخاب راه‌حل (خط‌مشی) مورد نظر بیش از سایر بازیگران است. گام‌های مرحله تدوین در جدول زیر خلاصه شده است:

جدول ۳. جمع‌بندی گام‌های مرحله تدوین خط‌مشی عمومی

Table 3. Summary of the Steps in Public Policy Formulation

گام‌های مرحله تدوین خط‌مشی عمومی Steps in public policy formulation	
هاولت و رامش، ۲۰۰۹، ص ۱۲ Howlett & Ramesh (2009) p. 12	اشتریان، ۱۳۹۱، ص ۸۷ Ashtarian (2012) p.87
دستور کارگزاری (طرح و انعکاس مسائل زیست‌محیطی در سازمان‌های حاکمیتی) Stewardship agenda (raising and reflecting environmental issues in governing organizations)	مسئله‌شناسی عمومی (آلودگی هوا، آب‌و‌خاک) Public problemology (air, water, and soil pollution)
شکل‌گیری خط‌مشی (معمولاً توسط نخبگان دیوانی) Policy formation (normally by bureaucratic elites)	تعیین راه‌حل‌ها (خط‌مشی‌های عمومی) Determining problems (public policies)
تصمیم‌گیری (لزوماً توسط نخبگان سیاسی) Decision making (necessarily by political elites)	تصمیم‌گیری (مشروعیت‌بخشی، ایجاد ائتلاف، آغاز اقدام) Decision making (legitimization, forming coalition, beginning of action)

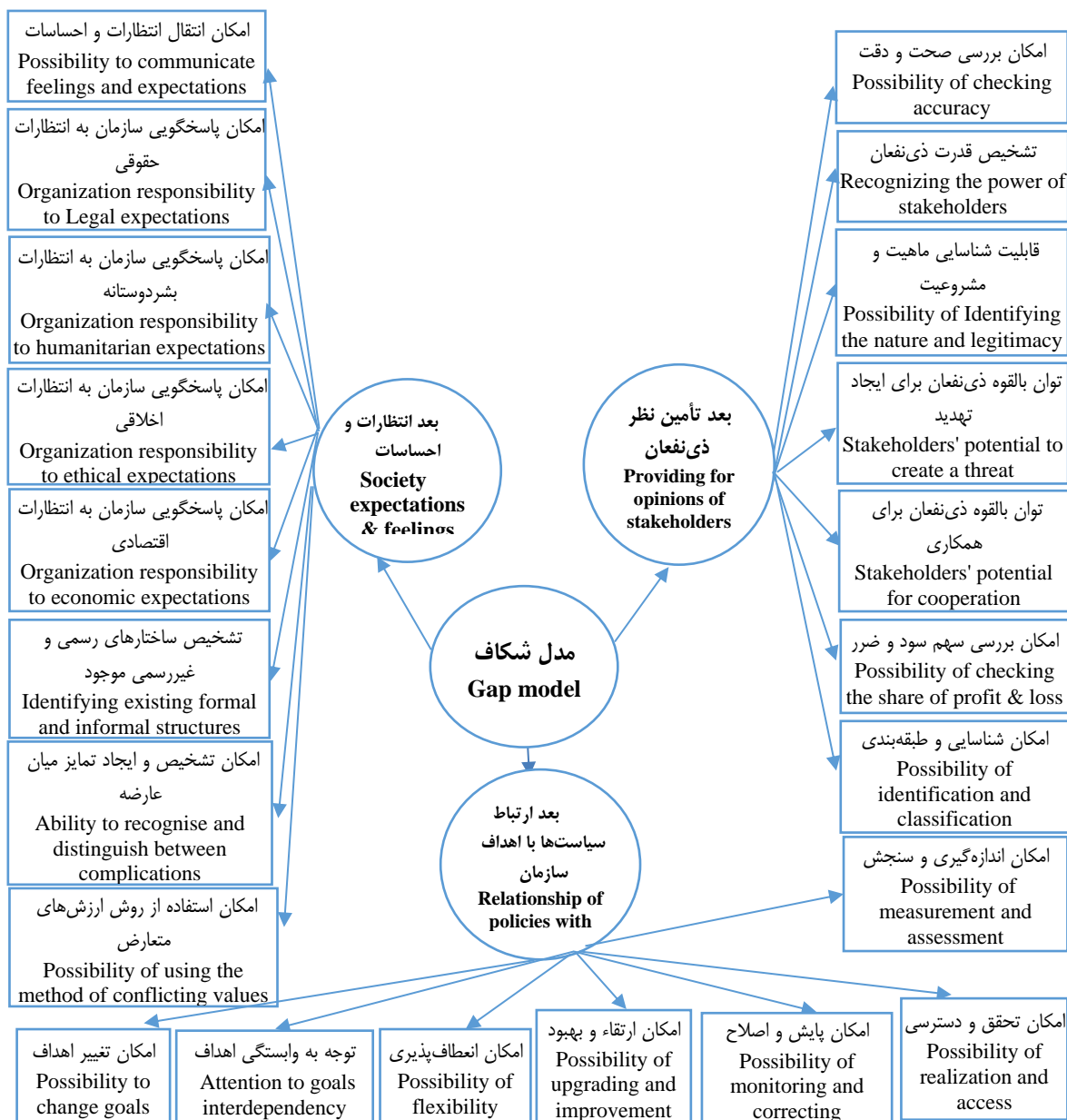
موضوع مقاله پژوهشگر، مفهوم‌پردازی پدیده‌ای است که سبب می‌شود شاهد انحراف از خط‌مشی در طی فرآیند خط‌مشی‌گذاری باشیم. به عبارت دیگر، مجموعه عواملی که سبب انحراف در خط‌مشی می‌شود را در قالب مفهومی جدید

موضوع مقاله پژوهشگر، مفهوم‌پردازی پدیده‌ای است که سبب می‌شود شاهد انحراف از خط‌مشی در طی فرآیند خط‌مشی‌گذاری باشیم. به عبارت دیگر، مجموعه عواملی که سبب انحراف در خط‌مشی می‌شود را در قالب مفهومی جدید

طراحی مدل اقتضایی تحلیل شکاف خطمشی‌های عمومی دولت در حوزه محیط‌زیست است. مدل پیشنهادی این پژوهش که در دو مرحله با نظرات دو گروه خبرگان حوزه سیاستگذاری و حوزه زیست‌محیطی بهبود می‌یابد، می‌تواند مدلی کاربردی برای سیاست‌گذاران، مدیران و مجریان حوزه خطمشی گذاری زیست‌محیطی و به‌طور خاص، سازمان حفاظت محیط‌زیست قرار گیرد.

با توجه به مبانی نظری پژوهش، مدل اقتضایی شکاف به‌صورت شکل ۱ می‌باشد:

تحت عنوان «شکاف خطمشی» موردبررسی قرار داده است. همان‌طور که ذکر گردید، خطمشی‌گذاران برای رفع یا به حداقل رساندن این انحرافات، الگوها یا مدل‌هایی را پیشنهاد داده‌اند؛ که هر یک، به مقتضای زمینه و شرایط موجود در محیط مدنظر خطمشی‌گذار، دارای تعاریف و ویژگی‌های متفاوت (و درعین حال مشترک المفهوم با یکدیگر) هستند. در این پژوهش به ارائه مدلی پرداخته شده است که در رابطه با خطمشی‌های عمومی دولت در حوزه محیط‌زیست، با در نظر گرفتن سه بعد ارتباط با اهداف سازمان، انتظارات و احساسات جامعه و بعد ذینفعان، مدل را شناسایی می‌کند. لذا هدف این پژوهش،

شکل ۱. مدل اقتضایی شکاف
Figure 1. Contingent Gap Model

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از نظر هدف، از نوع کاربردی است و برحسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع توصیفی - پیمایشی بوده است. این تحقیق در سطح کشور ایران در سال ۱۳۹۹ انجام شده است. جامعه آماری در این مطالعه، شامل کلیه متخصصان رشته‌های محیط‌زیست دارای مدارک کارشناسی ارشد و دکتری می‌باشند که مطابق آمار موجود، تعداد آنها در حدود ۱۲۱۴۵۶ نفر می‌باشد. در این تحقیق، حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر تعیین شد و نمونه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. در پژوهش حاضر، بر اساس سؤالات تحقیق، برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه محقق ساخته، استفاده شده است. در این پژوهش به منظور تعیین ضریب قابلیت اعتماد از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار پایانی ترکیبی و پایانی هر یک از مؤلفه‌های تحقیق محاسبه شده که نتایج حاکی از پایانی پرسشنامه دارد. همچنین روایی واگرا و همگرایی پرسشنامه نیز به دست آمده که نتایج، حاکی از روایی مناسب پرسشنامه است. به همین ترتیب، برای تعیین روابط علی بین متغیرها و میزان آنها از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (با استفاده از نرم‌افزار PLS3) استفاده شده است. برخلاف مدل

یابی معادلات ساختاری مبتنی بر واریانس که میزان برازش مدل را ارزیابی می‌کند و در نتیجه برآورد مدل در جهت تبیین، آزمون و تأیید نظریه‌ها است؛ روش PLS پیش‌بینی مدار بوده و به عنوان روش تبیین نظریه می‌تواند بکار گرفته شود؛ بنابراین، طبق مبانی و مدل ارائه شده، ابعاد مدل شامل بعد تأمین نظر ذینفعان، بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان، بعد انتظارات و احساسات جامعه می‌باشند که در بخش بعد مورد ارزیابی قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

جهت بررسی برازش مدل، از برازش مدل اندازه‌گیری، برازش مدل ساختاری و برازش کلی مدل استفاده شده است. به منظور بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری تحقیق، به بررسی ضرایب بارهای عاملی، ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی^۱ پرداخته شده است. مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی، ۰/۴ می‌باشد. در جدول زیر تمامی اعداد ضرایب بارهای عاملی سؤالات از ۰/۴ بیشتر است که نشان از مناسب بودن این معیار دارد.

1. Composite Reliability

جدول ۴. ضرایب بارهای عاملی

Table 4. Factor Loadings

SEF	RPG	POS
بعد انتظارات و احساسات جامعه	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان
Society expectations & feelings (SEF)	Relationship of policies with organization goals (RPG)	Providing for opinions of stakeholders (POS)
		0.788
		0.857
		0.781
		0.866
		0.545
		0.646
		0.635
	0.653	RPG1
	0.822	RPG2
	0.861	RPG3
	0.767	RPG4
	0.634	RPG5
	0.780	RPG6
	0.744	RPG7
0.711		SEF1
0.674		SEF2
0.610		SEF3
0.532		SEF4
0.519		SEF5
0.852		SEF6
0.755		SEF7
0.689		SEF8

رضائی و همکاران: توسعه پایدار: از سیاستگذاری تا عمل (تبیین مدل شکاف خطمشی‌های عمومی در حوزه محیط‌زیست) ؟

برازش مدل‌های اندازه‌گیری، روایی همگرا است که به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سؤالات (شاخص‌های) خود می‌پردازد؛ که نتایج آن در جدول زیر آمده است.

مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در PLS، بعد از سنجش بارهای عاملی سؤالات، نوبت به محاسبه و گزارش ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی می‌رسد. معیار دوم از بررسی

1. Convergent Validity

جدول ۵. نتایج معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرهای پنهان تحقیق

Table 5. Results of Cronbach's Alpha and Composite Reliability (CR) for the Latent Variables

میانگین واریانس استخراجی (AVE>0.5)	ضریب پایایی ترکیبی (CR>0.7)	ضریب آلفای کرونباخ (Alpha>0.7)	نشان	متغیرهای مکنون
0.548	0.892	0.859	POS	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders
0.571	0.902	0.874	RPG	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals
0.557	0.868	0.825	SEF	بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings

است؛ مطابق با یافته‌های جدول فوق، این معیار در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند، در نتیجه مناسب بودن روایی همگرایی پژوهش تأیید می‌شود. جهت سنجش روایی واگرا از معیار فورنل-لارکر استفاده شده است؛ که نتایج به صورت جدول ۶ است. چون مقادیر قطر اصلی (جذر AVE) برای هر متغیر پنهان، از همبستگی آن متغیر با سایر متغیرهای پنهان موجود در مدل، بیشتر می‌باشد روایی واگرایی مدل نیز تأیید می‌شود.

با توجه به اینکه حداقل مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ۰/۷ است و مطابق با یافته‌های جدول فوق این معیارها در مورد متغیرهای مکنون، مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند و می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی پژوهش را تأیید نمود. با توجه به اینکه مقدار مناسب برای AVE^۲، ۰/۵

2. Average Variance Extracted

جدول ۶. محاسبه روایی واگرا

Table 6. Discriminant Validity

SEF	RPG	POS	نشان	متغیرهای مکنون
بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders		
		0.740	POS	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders
	0.756	0.639	RPG	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals
0.676	0.431	0.550	SEF	بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings

توجه به سه مقدار ملاک، می‌توان مناسب بودن برازش مدل ساختاری را تأیید ساخت. برای بررسی برازش مدل کلی از معیار GOF استفاده شد که سه مقدار ۰,۳۶ و ۰,۲۵ و ۰,۰۱ به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است. این معیار از طریق فرمول زیر محاسبه می‌گردد:

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2}$$

Communalities از میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای پنهان پژوهش به دست می‌آید.

با توجه به شکل شماره ۲ و ۳، چون ضرایب t مربوط به هر یک از ابعاد، بیشتر از ۱,۹۶ به‌دست‌آمده‌اند، لذا در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار بودن آنها تأیید می‌شود.

دومین معیار برای بررسی برازش مدل ساختاری در یک پژوهش ضرایب R^2 مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است. R^2 معیاری است که نشان از تأثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا دارد و سه مقدار ۰,۳۳، ۰,۱۹ و ۰,۰۳۳ و ۰,۶۷ به‌عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R^2 در نظر گرفته می‌شود. مطابق با شکل ۳، مقدار R^2 برای سازه‌های درون‌زای پژوهش محاسبه شده است که با

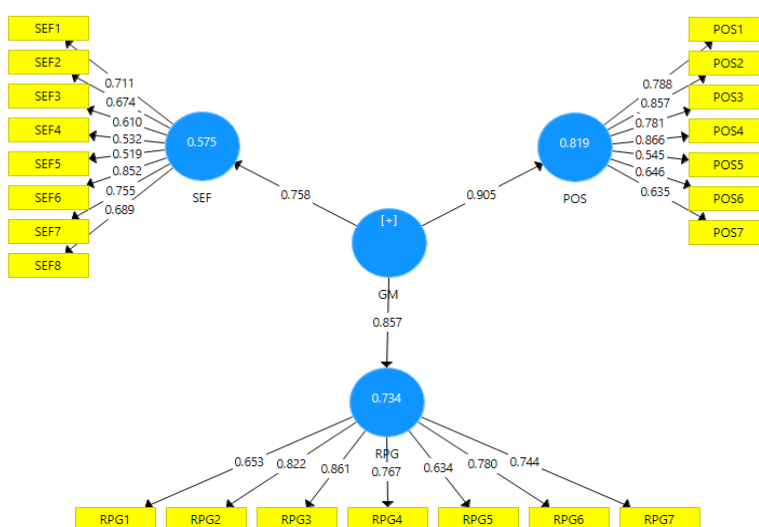
جدول ۷. میزان Commuality و R^2 متغیرهای تحقیق

Table 7. Commuality and R2 of the Research Variables

Commuality	R ²	نشان	متغیرهای مکنون
.483	0.819	POS	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders
.529	0.734	RPG	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals
.342	0.575	SEF	بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings
GOF	<u>R²</u>		<u>Commuality</u>
0.565	0.709		0.451

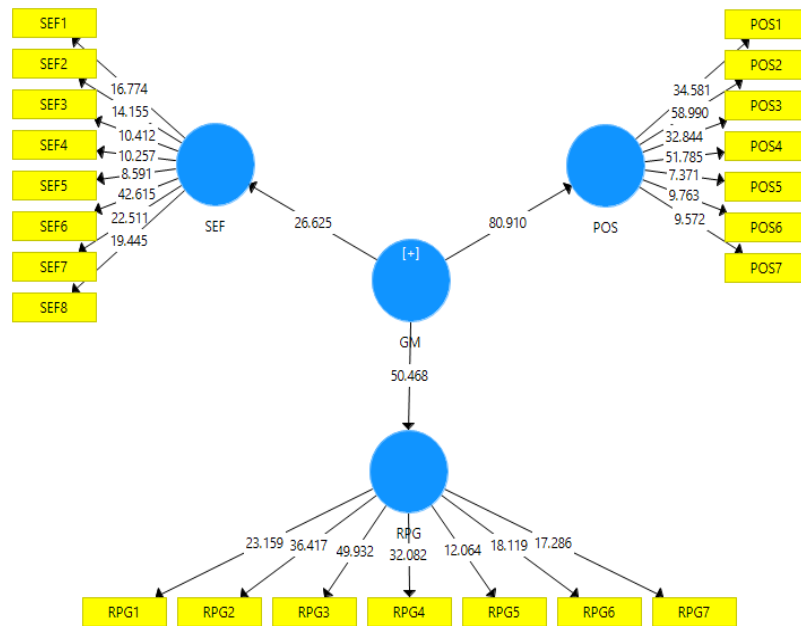
بررسی و تحلیل سؤالات تحقیق با استفاده از نرم‌افزار PLS پرداخته شده است.

با توجه به مقدار به‌دست‌آمده برای GOF به میزان ۰,۵۶۵، برازش خوب مدل کلی تأیید می‌شود. در این قسمت به

شکل ۲. مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب بارهای عاملی

Figure 2. Research Structural Model with Factor Loadings

شکل ۳. مدل ساختاری تحقیق همراه با ضرایب معناداری

Figure 3. Research Structural Model with Significance Coefficients

جدول ۸. نتایج رابطه مستقیم و ضرایب معناداری مدل پژوهش

Table 8. Results of Direct Relationships and Significance Coefficients of the Research Model

نتیجه Result	سطح معناداری Significance level	ضریب مسیر (β) Path coefficient	T Statistics ضرایب آماره Statistics coefficients	علامت اختصاری Symbol	مسیر Path
تأیید Confirm	0.000	0.905	80.910	GM -> POS	بعد تأمین نظر ذی‌نفعان Providing for opinions of stakeholders
تأیید Confirm	0.000	0.857	50.468	GM -> RPG	بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان Relationship of policies with organization goals
تأیید Confirm	0.000	0.758	26.625	GM -> SEF	بعد انتظارات و احساسات جامعه Society expectations & feelings

سؤال دوم تحقیق: بعد انتظارات و احساسات جامعه در مدل تحلیل شکاف مناسب می‌باشد؟
با توجه به شکل ۲ و ۳ می‌توان گفت ضریب استاندارد شده متغیر (بعد انتظارات و احساسات جامعه) برابر $\beta = 0.758$ است؛ و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t = 26.625$ بوده (بیشتر از قدرمطلق $1/86$) و سطح معناداری نیز کوچکتر از 0.05 (0.000) بوده که نشان می‌دهد رابطه این بعد، معنادار است؛ و می‌توان نتیجه گرفت، از نظر افراد مورد بررسی، بعد انتظارات و احساسات جامعه می‌تواند در مدل تحلیل شکاف مناسب باشد.

سؤال اول تحقیق: بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان در مدل تحلیل شکاف مناسب می‌باشد؟
با توجه به شکل ۲ و ۳ می‌توان گفت ضریب استاندارد شده متغیر (بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان) برابر $\beta = 0.857$ است؛ و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t = 50.468$ بوده (بیشتر از قدرمطلق $1/96$) و سطح معناداری نیز کوچکتر از 0.05 (0.000) بوده که نشان می‌دهد رابطه این بعد، معنادار است؛ و می‌توان نتیجه گرفت، از نظر افراد مورد بررسی، بعد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان می‌تواند در مدل تحلیل شکاف مناسب باشد.

تحریم‌ها در برطرف کردن برخی مسائل تأثیر داشته و به ویژه دسترسی به فناوری‌های روز در مورد محیط‌زیست را تسهیل می‌کند. تحریم‌های غیرعادلانه نه تنها به تخریب محیط‌زیست کمک کرده بلکه به محیط‌زیست جهانی لطمه زیادی زده است. ب) در «محیط سیاسی»، عدم پیوستگی برنامه‌های مربوط در دولت‌های متوالی یکی از نکات مهم تلقی شده، به طوری که تحت تأثیر قرار گرفتن رویکرد سیستمی دولتمردان به وسیله نگاه جناحی و سیاسی دولت خود، منجر به بروز مشکلاتی در خط‌مشی‌گذاری زیست‌محیطی شده است. به دلیل اینکه معمولاً یک دولت برنامه توسعه را تدوین می‌کند و دولت بعدی باید بخشی از اجرای برنامه را به عهده گیرد و همین مسئله مشکلاتی را پدید می‌آورد. درحالی‌که نگاه مسئولین باید سیستمی باشد نه آنکه وابسته به افراد باشد.

ج) نهایتاً بعد از «محیط اجتماعی» یکی دیگر از عوامل محیطی تأثیرگذار بر شکل‌گیری خط‌مشی‌های زیست‌محیطی است. البته گستره عوامل اجتماعی بسیار وسیع است که در ادامه صرفاً به چند نمونه از آن اشاره شده است. نخست سطح آگاهی عمومی شهروندان در به‌کارگیری تجهیزات سازگار با محیط‌زیست.

که مطابق با نتایج تحقیقات اسپرینز (۲۰۱۲) می‌باشد که اهمیت چرخه سیاسی در بروز چالش خط‌مشی‌گذاری محیط‌زیست پرداخته است؛ و مطابق با نتایج تحقیقات مبرور (۲۰۱۷) می‌باشد که در تحقیقی به تعاملات بین‌المللی محیط‌زیست پرداختند و مطابق با نتایج تحقیقات کالابرس (۲۰۰۸) و همپریز (۲۰۰۹) می‌باشد که تأثیر رفاه عمومی بر کنش زیست‌محیطی شهروندان را اثبات کردند. همچنین مطابق با یافته‌های اصلی پور (۲۰۱۹) می‌باشد که محیط‌زیست به‌عنوان یکی از ابعاد چهارگانه توسعه پایدار (شامل ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی) موردبحث قرار می‌گیرد.

در تأیید سؤال دوم و بعد تأمین نظر ذی‌نفعان در مدل تحلیل شکاف می‌توان بیان نمود که «کنش‌های زیست‌محیطی بازیگران و گروه‌های ذینفع در سیاست‌گذاری زیست‌محیطی کشور دارای چهار ویژگی خاص و به عبارت بهتر چهار نوع «دوگانگی»^۱ است. این دوگانگی‌ها ناظر به «وضع موجود» تدوین خط‌مشی‌های زیست‌محیطی کشور بوده و رفع

سؤال سوم تحقیق: بعد تأمین نظر ذی‌نفعان در مدل تحلیل شکاف مناسب می‌باشد؟

با توجه به شکل ۲ و ۳ می‌توان گفت ضریب استاندارد شده متغیر (بعد تأمین نظر ذی‌نفعان) برابر $\beta = 0.857$ است؛ و ضریب معناداری (آماره تی) نیز برابر $t = 50.468$ بوده (بیشتر از قدرمطلق $1/96$) و سطح معناداری نیز کوچک‌تر از 0.05 (بیشتر از 0.000) بوده که نشان می‌دهد رابطه این بعد، معنادار است؛ و می‌توان نتیجه گرفت، از نظر افراد موردبررسی، بعد تأمین نظر ذی‌نفعان می‌تواند در مدل تحلیل شکاف مناسب باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

ضرورت خط‌مشی‌گذاری برای بهبود مسائل زیست‌محیطی در راستای تحقق توسعه پایدار، از سوی دولتمردان کشورها احساس می‌شود. موضوع خط‌مشی‌گذاری یا سیاست‌گذاری زیست‌محیطی از موضوعات اساسی موردبحث در ادبیات خط‌مشی‌گذاری عمومی محسوب می‌شود. این موضوع به ویژه پس از دهه ۱۹۷۰ میلادی و گسترش بحران‌های زیست‌محیطی در سرتاسر جهان بیش‌ازپیش موردتوجه دولتمردان کشورهای توسعه‌یافته و برخی کشورهای درحال توسعه قرار گرفت. یکی از چالش‌های بزرگ قرن بیست و یکم برای سیاست‌گذاران، حتی در سبزترین کشورها، شناخت دقیق علل کم اثر بودن یا شکست سیاست‌های محیط‌زیستی برای رویارویی با این مشکلات است در این پژوهش به ارائه مدلی پرداخته شد که در رابطه با خط‌مشی‌های عمومی دولت در حوزه محیط‌زیست، با در نظر گرفتن سه بعد ارتباط با اهداف سازمان، انتظارات و احساسات جامعه و بعد ذی‌نفعان، مدل را شناسایی کرده است. لذا سؤالات تحقیق شامل این موارد است که ابعاد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان، انتظارات و احساسات جامعه و تأمین نظر ذی‌نفعان در مدل تحلیل شکاف مناسب می‌باشد یا خیر. نتایج کلی حاکی از این است که ابعاد ارتباط سیاست‌ها با اهداف سازمان، انتظارات و احساسات جامعه و تأمین نظر ذی‌نفعان در مدل تحلیل شکاف مناسب می‌باشد. در تأیید و تبیین سؤال اول و بعد سیاست‌ها با اهداف سازمان در مدل تحلیل شکاف می‌توان به مواردی همچون سه بُعد یا سه محیط «سیاسی»، «اجتماعی» و «اقتصادی» به‌صورت هم‌زمان اشاره کرد:

الف) در بُعد یا «محیط اقتصادی» نکته‌ای که به‌صورت مشترک توسط چند تن از خبرگان به‌عنوان یکی از مصادیق مهم تأثیرگذار تکرار شد، تأثیر تحریم‌ها و عوامل اقتصاد کلان کشور بر شرایط تدوین خط‌مشی‌های زیست‌محیطی بود. رفع

۱. Dichotomy: هرگونه شکستن معنای یک «مفهوم» کلی به دو بخش مجزاً که اگرچه با یکدیگر هیچ‌گونه وجه اشتراک و هم‌پوشانی ندارند ولی در کنار هم کل آن «مفهوم» را شامل می‌شوند.

در «مطالعه اسلامی» ذکر شد: «اگر نگاه انسان به اعمال به‌عنوان سنت حسنه و عمل جاویدان باشد افق دید او را بلند و ماورای زندگی مادی را ملاحظه کرده و برای آن تلاش می‌کند. چنین رویکردی تقریباً معادل اصطلاح رعایت «عدالت بین نسلی» است که در ادبیات موضوع توسعه پایدار مطرح می‌شود. به این معنا که مفهوم «عدالت» محدود به نسل و عصر حاضر نبوده و بهره‌برداری انسان از منابع طبیعی و محیط‌زیست باید به‌گونه‌ای باشد که موجب تضییع حقوق نسل‌های آتی در استفاده از منابع تجدید ناپذیر نگردد. ارائه کنش‌های زیست‌محیطی شهروندان، خطمشی‌گذاران و بوروکرات‌ها متناسب با سطح رفاه اجتماعی بوده است. به این معنا که در جوامع توسعه‌یافته و برخوردار از رفاه بیشتر، ارائه کنش‌های زیست‌محیطی بیشتر و به‌عبارت‌دیگر حساسیت عمومی در قبال رخداد‌های مربوط شدیدتر است.

این بدان معناست که متناسب با افزایش سطح رفاه اجتماعی و عبور شهروندان از نیازهای معیشتی، توجه آنها به رعایت ملاحظات زیست‌محیطی افزایش می‌یابد. همان‌طور که در کشورهای توسعه‌یافته اروپایی شاهد حساسیت‌های به‌مراتب بیشتر زیست‌محیطی هستیم. علاوه بر اظهارات مصاحبه‌شوندگان، یافته‌های کمی تأییدکننده دیگری نیز بر این ادعا وجود دارد. نتایج پژوهش بانک جهانی که در سال ۲۰۰۸ با موضوع وضعیت محیط‌زیست ایران و میزان اهمیت آن از نظر مردم صورت گرفته و طی آن با ۱۲۰۰ تن از ساکنین تهران انجام شده بود حاکی از آن است که مسائل زیست محیطی در مقایسه با سایر مسائل عمومی کشور از نظر اکثریت پرسش‌شوندگان اولویت بسیار پائینی دارد به‌طوری‌که فقط ۴ درصد از پرسش‌شوندگان قائل به اهمیت مسائل زیست‌محیطی بوده‌اند (Calabrese, 2008)؛ که نتایج این تحقیق، مطابق با مطالعات هه و دیگران (۲۰۱۹) می‌باشد که بیان کردند؛ تلاش‌های زیست‌محیطی باید زیست‌بوم گرا بوده و بر ارزش‌ها، باورها، آگاهی زیست‌محیطی مردم استوار باشند. همچنین منطبق با تحقیقات احمدیان و حقیقت بان (۲۰۱۶) می‌باشد که بیان کردند عوامل فرهنگی در واقع می‌تواند پیش‌بینی‌کننده سیاست‌های ترویج رفتارهای زیست‌محیطی مسئولانه باشد و همچنین منطبق با تحقیقات صالحی (۲۰۱۱) می‌باشد که در تحقیقی نتیجه گرفتند، تحصیلات زمانی بر رفتارهای زیست‌محیطی تأثیر می‌گذارد که دانش و آگاهی از مسائل زیست‌محیطی فرد را توسعه دهد؛ و به تبع آن انتظارات و احساسات جامعه را ارتقا دهد و آگاهی از مسائل و موضوعات زیست‌محیطی معمولاً پیش‌نیازی برای دغدغه‌های زیست‌محیطی در نظر گرفته می‌شود.

آنها به‌منظور دستیابی به وضع مطلوب ضروری است. در نگاه اول، انتخاب یکی لزوماً به معنی طرد و نفی دیگری است، درحالی‌که می‌توان هر دو وجه دوگانگی را توأمان با یکدیگر حفظ کرد و درعین حال به یکی از آنها اولویت داد؛ که مطابق با نتایج تحقیقات عباسی و دیگران (۲۰۱۶) می‌باشد که در تحقیقی بیان کردند؛ مشکلات مربوط به تدوین‌کنندگان خطمشی، مجریان و ذینفعان با اجرای خطمشی در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی رابطه دارد. همچنین موارد متعددی می‌باشد که به‌عنوان نمونه، ون متر و ون بورن (۱۹۷۵) ویژگی‌های شخصی ذینفعان را از متغیرهای اجرا می‌دانند؛ مک لانقین (۱۹۷۶) میزان پذیرش ذینفعان نسبت به تغییر خطمشی و میزان علاقه را از عوامل کلیدی در موفقیت یا شکست اجرا می‌دانند؛ کالیستا (۱۹۹۴) عدم تعهد لازم ذینفعان خطمشی را از موانع اجرا می‌دانند؛ سباتیر و مازمانیان (۱۹۹۶) حمایت خطمشی‌ها از سوی قانون‌گذاران، مقامات اجرایی و مراجع قضایی از شرایط اجرای اثربخش خطمشی می‌دانند. ماکیند (۲۰۰۵) تمایلات، انگیزه‌ها و نگرش‌های ذینفعان و ارزیابی اجراکنندگان از اجرای خطمشی را از عوامل شکست در اجرا می‌دانند و عربی و دیگران (۲۰۰۵) ویژگی‌های رفتاری ذینفعان، تخصص و مهارت مجریان و استفاده‌کنندگان را موانع اجرای خطمشی می‌دانند. همچنین نتایج حاصل از این تحقیق، مطابق با تحقیقات اصلی پور (۲۰۱۹) می‌باشد که دریافته‌اند؛ از مهم‌ترین دوگان‌های خطمشی‌گذاری عمومی در حوزه محیط‌زیست ایران می‌توان به دوگان دانش کنش، دوگان نشانه ریشه، دوگان حفاظت توسعه، دوگان تعامل تحفظ و دوگان ساختار کارکرد در خطمشی‌گذاری زیست محیطی اشاره کرد.

در تأیید سؤال سوم و بعد انتظارات و احساسات جامعه در مدل تحلیل شکاف؛ می‌توان بیان نمود که بر اساس مبانی دین اسلام، چنانچه رویکرد عمومی به محیط‌زیست تغییر یافته و به‌عنوان «امانت الهی» به آن نگریسته شود، در آن صورت بسیاری از تخریب‌های فعلی اساساً روی نمی‌دهد. آنچه از دستور سپهری و فرمان آسمانی برمی‌آید، این است که تابلوی زیبای آفرینش، «امانت الهی» به دست بشر است. پسوند «عمومی» در عبارت «امانت‌باوری عمومی» ناظر به عموم خطمشی‌گذاران، شهروندان و بوروکرات‌های مرتبط است؛ اما لازمه چنین تغییری در رویکرد انسان به محیط‌زیست، برخوردار وی از نگاه آخرت‌گرا به زندگی است. به‌عبارت‌دیگر چنانچه انسان، حیات خود را محدود به دنیای حاضر بیندارد و اعتقادی به «معاد» و ادامه حیات در عالم دیگر نداشته باشد، «امانت‌باوری» کاملاً بی‌معنا خواهد بود. مطابق با تعبیری که

References

- Abbasi, A., Motazedian, R., & Ghasem Mirzayee, M. (2016). "The barriers of public policies implementation in public organizations". *Quarterly Journal of Research on Organizational Resources Management*, 6(2), 49-63. [In Persian]
- Agranoff, R. J. & Rinkle, V. L. (1986). "Intergovernmental Management: Human services problem-solving in six metropolitan areas": SUNY Press.
- Araabi, S. M. & Rezghi Rostami, A. (2005). "Diagnostics of the national industrial policies implementation". *The 3rd International Conference on Management*, 18. [In Persian]
- Aslipour, H. (2014). "Identifying the duals of public policymaking in Iran's environment". *Quarterly Journal of Public Policymaking*. 6(1), 129-155. [In Persian]
- Aslipour, H., Zahedi, S. A., Sharifzadeh, & Ghorbanizadeh (2014). "Exploring the native model of formulating the national environmental policy with a grounded theory approach". *Strategic Management Thought*, 8(1). [In Persian]
- Bardach, E., Weinberg, M., & Pressman, J. (1977). *Massachusetts Institute of Techn, The implementation game. What happens after a bill becomes a law: MIT Press Cambridge, Mass.*
- Barrett, S. M. (2004). "Implementation studies. Time for a revival? Personal reflections on 20 years of implementation studie"s. *Public Administration*, 82(2). 249-262.
- Baumgartner, F. R. & Jones, B. D. (2009). *Agendas and instability in American politics: University of Chicago Press.*
- Bero, L. A., Grilli, R., Grimshaw, J. M., Harvey, E., Oxman, A. D., & Thomson, M. A. (1998). "Closing the gap between research and practice. An overview of systematic reviews of interventions to promote the implementation of research findings". *BMJ*, 317 (7156).
- Broadhurst, A.L. (2006). "Bridging the gap between policies and perceptions". *Evaluating faculty service in the Department of Plant and Soil Sciences*. Delaware, University.
- Calabrese, D. (2008). *Environmental policies and strategic communication in Iran; The value of public opinion research in decision making, World Bank Publication, Washington, D.C.*
- Calista D. (1994). *Policy Implementation, New York: Marcel Dekker Inc.*
- Challis, D., Reilly, S., Hughes, J., Burns, A., Gilchrist, H., & Wilson, K. (2002). *Policy. Organization and practice of specialist old age psychiatry in England. International Journal of Geriatric Psychiatry*, 17 (11), 1018-1026.
- Christensen, T. & Lægreid, P. (2007). *The Whole-of-Government Approach to Public Sector Reform. Public Administration Review*, 67 (6), 1059-1066.
- Fischer, F. (2003). *Reframing public policy. Discursive politics and deliberative practices: Oxford University Press, USA.*
- Goggin, M. L., Bowman, A. O. M., Lester, J. P., & Laurence Jr, J. O. T. (1990). *Implementation Theory and Practice. Toward a Third Generation (Glenview, IL: Scott, Foresman).*
- Haghdooost, A. A. (2011). "A gap between policy and practice. a case study on maternal mortality reports, Kerman, Iran". *International Journal of Preventive Medicine*, 2(2). [In Persian]
- He, Z., Xu, S., Shen, W., Wang, M., & Li, C. (2019). "Exploring external and internal pressures on the environmental behavior of paper enterprises in China: A qualitative study". *Business Strategy and the Environment*, 28(6), 951-969.
- Hill, M. J. & Hupe, P. L. (2002). *Implementing public policy. Governance in theory and practice, London: Sage Publications Ltd.*
- Jacobs, D. & Kelly, T. (2007). "Linking Public Health, Housing, and Indoor Environmental Policy: Successes and Challenges at Local and Federal Agencies in the United States". *Environmental Health Perspectives*, 115 (6), 976-982.
- Johnstone, L. (2019). "A systematic analysis of environmental management systems in SMEs: Possible research directions from a management accounting and control stance". *Journal of Cleaner Production*, 244, 118-802. 10.1016/j.jclepro.2019.118802.
- Kickert, W. (1997). *A management*

- perspective on policy networks: Managing complex networks: London: Sage.
- Latifian, B., Latifian, M., & Jasemi, A. (2013). "Environmental Accounting and Sustainability Report", *Conference on Agricultural and Environmental Sciences*, Shiraz, <https://civilica.com/doc/250367>[In Persian]
- Li, D., Zheng, M., Cao, C., Chen, X., Ren, S., & Huang, M. (2017). "The impact of legitimacy pressure and corporate profitability on green innovation: evidence from China top 100". *Journal of Cleaner Production*, 141, 41–49.
- Ling, T. (2002). "Delivering joined-up government in the UK: dimensions, issues and problems". *Public Administration*, 80(4), 615–642.
- Liu, Z. & Liu M. (2021). "Quality Evaluation of Enterprise Environmental Accounting Information Disclosure Based on Projection Pursuit Model", *Journal of Cleaner Production*, Volume 279, 123679, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.123679>.
- Ma, Y., Wang, L., & Zhang, T. (2020). "Research on the dynamic linkage among the carbon emission trading, energy and capital markets". *Journal of Cleaner Production*, 272, 122717.
- Mabroor, H. (2017). "Environmental diplomacy in South Asia: Considering the environmental security conflict and development nexus". *Geoforum*, 82, 127-130.
- Makinde, T. (2005). "Problem of policy implementation in developing nations: The Nigerian experience". *J. SOC. Sci.*, 11(1), 63-69.
- May, P. J., Jones, B. D., Beem, B. E., Neff Sharum, E. A., & Poague, M. K. (2005). "Policy Coherence and Component Driven Policymaking. Arctic Policy in Canada and the United States". *Policy Studies Journal*, 33(1), 37-63.
- Mazmanian, D. A. & Sabatier, P. A. (1981). *Effective policy implementation*: Free Press.
- McLaughlin, M. (1976). "Implementation as mutual adaptation in Walter Williams. Richard Elmore, eds., *Social Program Implementation*", New York: Academic Press.
- Meijers, E. & Stead, D. (Eds.) (2004). "Policy integration: What does it mean and how can it be achieved? A multi-disciplinary review". Berlin Conference on the Human Dimensions of Global Environmental Change: Greening of Policies - Interlinkages and Policy Integration.
- Navaei fezabady, A., Alidadi, H., Najafpoor, A., Dankoob, M., Yazdani, M., Saghi, M., & Shafiee, M. (2016). "An Evaluation on the effects of composting plants on the environment in Iran (A review study)". *Journal of Research in Environmental Health*, 2(1), 38-51. doi: 10.22038/jreh.2016.7069 [In Persian]
- Nye Jr, J. S. (2008). "Bridging the gap between theory and policy". *Political Psychology*, 29(4), 593-603.
- OECD Anti-Corruption Initiative for Asia-Pacific (2002) available at: <http://www.oecd.org/daf/ASIAcom/ActionPlan.htm>
- Pressman, J. L. & Wildavsky, A. (1973). *Implementation*, Berkeley: University of California Press.
- Pressman, J. L. & Wildavsky, A. (1984). *Implementation. How great expectations in Washington are dashed in Oakland: or, why it's amazing that federal programs work at all, this being a saga of the Economic Development Administration as told by two sympathetic observers who seek to build morals on a foundation of ruined hopes*: Univ of California Press.
- Sabatier, P. A. & Mazmanian, D. A. (1996) *The Condition of effective, Implementation*, Houghton Mifflin, Sixth.
- Salehi, S. & Pazukinejad, Z. (2014). "Analysis of the social factors associated with attitude and actions of university students". *Applied Sociology*, 25(3), 71-88. [In Persian]
- Savari, M., Naghi Bayranvand, F. (2020). "The Role of Social Capital on Self-Efficacy of Rural Women in Zagros Forest Conservation by Mediating Environmental Awareness". *Environmental Education and Sustainable Development*, 9(1), 59-80. [In Persian]
- Schmidt, S. K. (2000). Only an Agenda Setter?: "The European Commission's Power over the Council of Ministers". *European Union Politics*, 1(1), 37–61. <https://doi.org/10.1177/1465116500001001003>

- Scott, P. (1999). "The research-policy gap". *Journal of education policy*, 14(3), 317-337.
- Shobeiri, S. M. & Haghghi, F. S. (2015). "Special environmental training methods". Tehran: Payame Noor University Press, 188. [In Persian]
- Shobeiri, S. M. (2017). "The role of thought styles in environmental attitude and behavior of high school students". *Education Magazine*, 22(130). [In Persian]
- Shobeiri, S. M., Ghaemi, A., & Ghaemi, P. (2013). "The trend of environmental education in the 5-year national development planning and appropriate solutions for environmental education". *Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development*, 1(4), 29-40. [In Persian]
- Shu, C., Zhou, K. Z., & Xiao, Y. (2016). "How green management influences product innovation in China: the role of institutional benefits". *Journal of Business Ethics*, 133, 471-485
- Singh, S., Giudice, M., Chierici, R., & Graziano, D. (2020). "Green innovation and environmental performance: The role of green transformational leadership and green human resource management". *Technological Forecasting and Social Change*, 150, 119-762.
- Sprinz, D. (2012). "Long-Term Environmental Policy: Challenges for Research". *Journal of Environment & Development*, 21 (1), 67-70.
- Sutton, F. W. (2013). An introduction to environmental sociology (S. Salehi, Trans). Tehran: SAMT Publication.
- Taherkhani, H., Sharififar, F., Nikbakhsh, R. (2019). "providing a model of environmental policies in sport based on the paradigm model". *Contemporary Research in Sports Management*, 9(18), 123-140. [In Persian]
- Teixeira, A., Jabbour, C. & Jabbour, A. B., Latan, H., & Oliveira, J. (2016). "Green Training and Green Supply Chain Management: Evidence from Brazilian Firms". *Journal of Cleaner Production*, 113, 1-7. 10.1016/j.jclepro.2015.12.061.
- Vaezi, R., Chekin, M., & Aslipour, H. (2018). "Policy-Making Challenges in the Field of Health Tourism in Iran". *Tourism Management Studies*, 13(41), 1-40. doi: 10.22054/tms.2018.19752.1548 [In Persian]
- Van Meter, D. & Van Horn, C. (1975). "The policy implementation process", *Administration and Society*, 6(4), 645-655.
- Wilkinson, D. G. & Appelbee, E. (1999). *Implementing holistic government: joined up action on the ground: The Policy Press.*
- Yu, W., Chavez, R., Feng, M., Wong, C., & Fynes, B. (2020). "Green human resource management and environmental cooperation: An ability-motivation-opportunity and contingency perspective", *International Journal of Production Economics*, 219. 10.1016/j.ijpe.2019.06.013.

